

УДК 378.011.3-051:[6+73/76

DOI: <https://doi.org/10.32782/cusu-pmtp-2025-1-17>

МЕТОДИЧНИЙ СКЛАДНИК ХУДОЖНЬО-ГРАФІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Чистякова Людмила Олександрівна,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри інформатики, програмування, штучного інтелекту та технологічної освіти,
в. о. завідувача кафедри інформатики, програмування,
штучного інтелекту та технологічної освіти
Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка
ORCID ID: 0000-0002-9076-2484

Гриценко Лариса Олександрівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії і методики технологічної освіти
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
ORCID ID: 0000-0003-4754-4593

Сасенко Тетяна Валентинівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри образотворчого мистецтва
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
ORCID ID: 0009-0000-0196-0466

У статті розглянуто методичний складник художньо-графічної підготовки здобувачів вищої освіти в контексті сучасних освітніх стандартів. Актуальність теми зумовлена дедалі вищими вимогами суспільства до рівня художньо-графічної компетентності майбутніх учителів технологій та мистецьких дисциплін, що передбачає формування в них креативних навичок, естетичного смаку та здатності застосовувати художні техніки в професійній діяльності. Міжнародні освітні документи наголошують на важливості розвитку культурної та художньої компетентності як однієї з ключових у навчанні впродовж життя. Водночас є низка проблем, пов'язаних із невідповідністю між запитами суспільства щодо художньо-графічної підготовки педагогів та фактичним рівнем сформованих компетентностей у випускників закладів вищої освіти.

Метою статті є аналіз методичних аспектів художньо-графічної підготовки студентів педагогічних спеціальностей, характеристика сучасних підходів і технологій навчання та визначення шляхів удосконалення змісту художньо-графічної підготовки в закладах вищої освіти. Установлено роль графічної підготовки в професійній діяльності майбутніх педагогів та обґрунтовано необхідність інтеграції традиційних і цифрових графічних технік у навчальний процес.

Здійснено аналіз освітніх програм і навчальних планів педагогічних спеціальностей, що містять дисципліни художньо-графічного спрямування. Виокремлено ключові методи навчання, зокрема поетапне опанування художньо-графічних технік, проєктне навчання, використання інтерактивних методів і цифрових технологій у художній освіті. Розглянуто питання формування в студентів творчого мислення та практичних навичок графічного зображення, які необхідні для їхньої професійної діяльності.

Проведений аналіз наукової літератури та методичних підходів дає змогу зробити висновок про необхідність модернізації навчальних програм, розширення обсягу практичних занять та впровадження міждисциплінарних зв'язків у процес художньо-графічної підготовки. Запропоновано вдосконалити методичний складник шляхом інтеграції сучасних педагогічних технологій, зокрема цифрових інструментів графічного дизайну та мультимедійних засобів.

Так, методичний складник художньо-графічної підготовки здобувачів вищої освіти є комплексною системою, що потребує оновлення з урахуванням сучасних тенденцій розвитку мистецької освіти. Зміни в освітньому процесі мають бути спрямовані на підготовку педагогів нового покоління, які здатні ефек-

тивно поєднувати традиційні художні техніки із цифровими технологіями та розвивати креативні компетентності учнів.

Ключові слова: художньо-графічна підготовка, методичний складник, технологічна освіта, мистецька освіта, креативні компетентності, цифрові технології, педагогічна підготовка.

Chystiakova Liudmyla, Grytsenko Larisa, Saienko Tetiana. Methodological component of art and graphic training of higher education students

The article examines the methodological component of artistic and graphic training of higher education students in the context of modern educational standards. The relevance of the topic is due to the growing demands of society for the level of artistic and graphic competence of future teachers of technologies and art disciplines, which involves the formation of creative skills, aesthetic taste and the ability to apply artistic techniques in their professional activities. International educational documents emphasise the importance of developing cultural and artistic competence as one of the key ones in lifelong learning. At the same time, there are several problems associated with the discrepancy between the demands of society regarding the artistic and graphic training of teachers and the actual level of formed competencies in graduates of higher education institutions. The purpose of the article is to analyze the methodological aspects of artistic and graphic training of students of pedagogical specialties, characterize modern approaches and technologies of teaching and determine ways to improve the content of artistic and graphic training in higher education institutions. The role of graphic training in the professional activities of future teachers is established and the need to integrate traditional and digital graphic techniques into the educational process is substantiated.

An analysis of educational programs and curricula of pedagogical specialties containing disciplines of the artistic and graphic direction is carried out. Key teaching methods are identified, in particular, the gradual mastery of artistic and graphic techniques, project-based learning, the use of interactive methods and digital technologies in art education. The issue of forming students' creative thinking and practical skills of graphic image, which are necessary for their professional activities, is considered.

The analysis of scientific literature and methodological approaches allows us to conclude that it is necessary to modernize curricula, expand the scope of practical classes and introduce interdisciplinary connections into the process of artistic and graphic training. It is proposed to improve the methodological component by integrating modern pedagogical technologies, in particular, digital tools of graphic design and multimedia tools.

Thus, the methodological component of artistic and graphic training of higher education students is a complex system that requires updating taking into account modern trends in the development of art education. Changes in the educational process should be aimed at training a new generation of teachers who are able to effectively combine traditional artistic techniques with digital technologies and develop students' creative competencies.

Key words: artistic and graphic training, methodological component, art education, creative competencies, digital technologies, pedagogical training.

Вступ. Сучасні тенденції розвитку освіти акцентують увагу на формуванні в майбутніх фахівців креативних компетентностей та естетичної культури. Міжнародні та європейські освітні документи визначають розвиток ключових компетентностей, включно з культурною та художньою компетентністю, як один із пріоритетів навчання протягом життя [11]. У контексті реформування вищої педагогічної освіти України значущість художньо-графічної підготовки зростає, оскільки творчі здібності та вміння працювати з образотворчими засобами стають невід'ємним складником професійної майстерності педагога. Дедалі вищі вимоги суспільства до рівня професійної компетентності випускників спонукають заклади вищої освіти приділяти більшу увагу методичним аспектам підготовки з образотворчих і графічних дисциплін [2].

Особливо актуально це для майбутніх учителів технологій та мистецьких спеціальностей, адже саме вони покликані розвивати в учнів художньо-творчі здібності й естетичний смак. Дослідники наголошують, що в процесі професійної підготовки вчителя технологій, образотворчого мистецтва ключову роль відіграє опанування графіки – технічної, художньої та комп'ютерної – як провідного виду образотворчого мистецтва й дизайну. Водночас у сфері художньо-графічної підготовки майбутніх педагогів виявлено низку суперечностей. Зокрема, спостерігається невідповідність між запитами суспільства щодо рівня художньо-графічної компетентності фахівців та фактичним рівнем їх підготовленості [2]. Постає проблема вдо-

сконалення методичного складника цієї підготовки, щоб забезпечити формування необхідних компетентностей на належному рівні.

Так, актуальність досліджуваної теми зумовлена потребою оновити зміст і методики художньо-графічної підготовки здобувачів вищої освіти відповідно до сучасних освітніх стандартів і запитів практики. **Метою статті** є висвітлення методичного складника художньо-графічної підготовки студентів закладів вищої освіти, аналіз сучасних підходів, методик та педагогічних технологій, а також визначення шляхів удосконалення цієї підготовки.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблемі підготовки вчителів до професійної діяльності у сфері мистецької та технологічної освіти присвячено значну кількість наукових праць. Теоретичні й методичні аспекти професійної підготовки педагогів досліджували: А. Грітченко, Р. Гуревич, О. Коберник, В. Моляко, В. Тименко та інші [2], питання художньо-графічної підготовки висвітлювали у своїх роботах В. Перегудова, О. Рудницька, С. Фурманюк, С. Шлянчак, О. Щирбул та інші дослідники. Саме в галузі художньо-графічної підготовки зроблено вагомий внесок вітчизняними й зарубіжними вченими, проте окремі питання залишаються недостатньо розробленими. Зокрема, відзначається необхідність міцної художньої освіти як методологічної основи графічної підготовки майбутніх учителів технологій [1]. Так, наявний запит на формування в майбутніх учителів високого рівня фахової художньо-графічної компетентності, зокрема в опануванні різних видів графіки (традиційної, комп'ютерної, прикладної тощо), однак методичне забезпечення цього процесу потребує подальшого вдосконалення.

Значну увагу до проблеми художньої підготовки вчителя привернула монографія В. Орлова, присвячена професійному становленню вчителів мистецьких дисциплін [4]. У ній підкреслено важливість поєднання фахової майстерності з педагогічною творчістю в процесі підготовки викладачів мистецтва. Базові питання педагогіки мистецтва та методики художнього виховання розглянуто в роботах О. Рудницької [5], яка заклала теоретичні підвалини мистецької освіти. І. Туманов розробив теоретико-методологічні основи комплексного навчання образотворчого мистецтва (рисунку, живопису, скульптури) у взаємозв'язку цих видів творчості [8], що є важливим підґрунтям для інтегрованого підходу в художньо-графічній підготовці.

Окремі аспекти методики викладання образотворчих дисциплін у вищій школі висвітлено в більш пізніх дослідженнях. Зокрема, Я. Твердохлібова (2014) проаналізувала дидактичні умови навчально-творчої діяльності студентів у процесі художньо-графічної підготовки майбутніх учителів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва [6]. У подальшому комплексне дослідження методики художньо-графічної підготовки виконано Я. Твердохлібовою на дисертаційному рівні (2018). У своїй роботі авторка обґрунтувала необхідність переорієнтації організаційно-методичних засад підготовки на засадах теорії управління педагогічними процесами та наголосила, що традиційна методика навчання графіки потребує наукового перегляду [7]. У результаті розроблено інноваційну організаційно-методичну модель художньо-графічної підготовки, яка передбачає реалізацію освітнього вектора «навчання – пізнання – учіння – творчість» у професійній підготовці студентів [7]. Експериментальне впровадження цієї моделі продемонструвало позитивну динаміку рівнів художньо-графічної підготовленості студентів за визначеними критеріями.

Аналіз наукових джерел також виявив певні прогалини в чинних навчальних планах щодо художньо-графічної підготовки. За даними дослідження Т. Агеєнко та співавт. (2023), в освітніх програмах для майбутніх учителів часто недостатньо годин відводиться на опанування таких компонентів, як «Каліграфія», «Рисунок», «Художня графіка»; крім того, бракує належного роз'яснення з боку викладачів важливості формування в студентів художньо-графічних умінь. Це призводить до поверхового розвитку графічних навичок. У зазначеній роботі окреслено складники художньо-графічної підготовки, серед яких особливо виділено навчання каліграфії як ключовий аспект розвитку графічної компетентності вчителя [9]. Психологічні основи

творчого розвитку особистості, зокрема формування креативного мислення, розкрито в праці Н. Карпенко (2016) [3], що також є важливим підґрунтям для вдосконалення методик художньої освіти.

Тож сучасні дослідження підкреслюють необхідність удосконалити методичний складник художньо-графічної підготовки. Є низка напрацювань у цьому напрямі – від фундаментальних теоретичних концепцій до практичних методичних рекомендацій. Водночас зберігається потреба систематизувати підходи та виробити цілісну методику, яка б відповідала сучасним вимогам і забезпечувала високий рівень художньо-графічної компетентності випускників закладів вищої освіти.

Матеріали та методи. Дослідження базується на використанні комплексу теоретичних методів. Проаналізовано й узагальнено науково-педагогічну літературу з проблеми художньо-графічної підготовки, що дало змогу виявити тенденції та найкращі практики в цій сфері. Застосовано порівняльний метод для зіставлення різних педагогічних підходів і навчальних програм, які використовують у вищій школі для формування графічних умінь. Методом системного підходу визначено структуру методичного складника художньо-графічної підготовки та взаємозв'язки її елементів.

Для поглиблення розуміння практичних аспектів проаналізовано навчально-методичні комплекси дисциплін художньо-графічного спрямування в низці педагогічних університетів. Отримані дані пройшли якісну інтерпретацію на основі порівняння з теоретичними моделями, описаними в літературі. Такий підхід дає змогу обґрунтувати рекомендації щодо вдосконалення методики викладання художньо-графічних дисциплін у закладах вищої освіти.

Результати. Художньо-графічна підготовка здобувачів вищої освіти охоплює систему знань і вмінь, пов'язаних з образотворчим мистецтвом, графікою та дизайном. Її зміст становлять академічні дисципліни (рисунок, живопис, основи графіки, композиція тощо), прикладні курси (декоративно-прикладне мистецтво, дизайн, шрифтознавство) та сучасні комп'ютерні технології графічного дизайну. Методичний складник цієї підготовки передбачає чітке планування навчального матеріалу, добір оптимальних форм і методів навчання для розвитку як теоретичних знань, так і практичних творчих навичок. Відповідно до галузевих стандартів педагогічної освіти, навчальні плани педагогічних спеціальностей містять блок професійно орієнтованих дисциплін, де значну роль відведено саме художньо-графічним дисциплінам [2]. Це створює основу для формування в студентів базових знань з образотворчого та декоративного мистецтва, розуміння художніх закономірностей, розвитку образного мислення.

Методичний складник виявляється у визначенні оптимальної послідовності вивчення дисциплін та міжпредметних зв'язків. Так, ефективним є принцип поступового переходу від опанування базових понять і технік (лінія, форма, колір, композиція) до більш складних творчих завдань та проєктів. Наприклад, спочатку студенти опановують основи рисунка та графіки, далі – комп'ютерну графіку й дизайн і, врешті, інтегрують розвинуті вміння в педагогічну практику. Такий поетапний підхід відповідає освітньому вектору «навчання – пізнання – учіння – творчість», запропонованому дослідниками як методологічна основа сучасної моделі підготовки [7]. Тобто на першому етапі забезпечується засвоєння теоретичних знань (навчання), далі – їх поглиблення через самостійну пізнавальну діяльність, наступним кроком є практичне застосування знань (учіння) і, нарешті, вихід на рівень творчості, де студент генерує власні художні ідеї.

Для ефективного формування художньо-графічних компетентностей вагоме значення має вибір методів навчання. Традиційно у викладанні образотворчих дисциплін застосовують наочні методи (показ зразків, демонстрація технік), практичні методи (виконання рисунків, етюдів, композицій), а також пояснювально-ілюстративні (роз'яснення теоретичних положень мистецтва). Сучасна методика збагачується інтерактивними та проєктними підходами.

Зокрема, застосування проєктної методики дає змогу студентам виконувати комплексні творчі завдання – від задуму до реалізації художнього проєкту (наприклад, створення ілюстрованого видання, розробка дизайну навчального посібника тощо). Це сприяє розвитку в майбутніх учителів навичок планування роботи, міждисциплінарного мислення та доведення творчого задуму до кінцевого продукту.

Іншим важливим підходом є інтеграція традиційних художніх технік із цифровими технологіями, які містять також використання штучного інтелекту. «Штучний інтелект, безумовно, є багатозначним поняттям, яке через свою очевидну складність має багато граней» [11, с. 529], але використання різноманітних застосунків зі штучним інтелектом в освітньому процесі має багато переваг, хоч і потребує відповідального використання. Сучасні здобувачі освіти повинні володіти не лише олівцем і пензлем, а й графічним редактором чи планшетом, уміти грамотно використати програмне забезпечення. Тому до методичного складника входить навчання основ комп'ютерної графіки, застосування програм для створення й обробки зображень, генерування зображень за допомогою штучного інтелекту. Використання різних програм створення зображень за описом (як-от Image Creator, Ideogram, Adobe Express та ін.) розвиває не лише цифрову, а й мовну компетентність студентів. Поєднання ручної графіки із цифровою розширює можливості студентів у творчому самовираженні та готує їх до роботи в умовах сучасної школи, де дедалі ширше використовують інформаційно-комунікаційні, інформаційні та цифрові технології.

У художньо-графічній підготовці доцільним є використання сучасних педагогічних технологій, які активізують пізнавальну й творчу діяльність студентів. До таких належать технологія розвитку критичного мислення (аналіз та інтерпретація творів мистецтва, обговорення дизайнерських рішень), проблемне навчання (постановка творчих завдань з відкритим результатом), технологія «майстерклас» (залучення студентів до практичної роботи під керівництвом досвідченого майстра або викладача). Ефективними є також тренінги з розвитку креативності, що спираються на психологічні механізми творчості [3]. Наприклад, за методикою Н. Карпенко, особлива увага приділяється розвитку образного мислення, фантазії, умінню генерувати оригінальні ідеї в процесі художньої діяльності.

Серед засобів навчання, які становлять матеріальний складник методики, поряд із традиційними (альбоми, фарби, графічні матеріали) з'являються новітні – графічні планшети, комп'ютерні програми, віртуальні галереї. Використання мультимедійних презентацій, оцифрованих зображень творів мистецтва, відеоуроків зі створення графічних робіт збагачує освітній процес і робить його ближчим до інтересів сучасної молоді, готує майбутніх учителів до роботи в умовах закладу освіти. Педагогічні технології навчання мистецтва сьогодні прагнуть створити ситуацію успіху для кожного студента, врахувати його індивідуальний стиль творчості та темп розвитку навичок.

Одним із показових компонентів художньо-графічної підготовки є навчання каліграфії [9]. Важливий аспект – навчити майбутнього вчителя розуміти шрифт як елемент образотворчого мистецтва: опанувати мистецтво шрифтової композиції, тобто гармонійного розміщення тексту, добору стилю шрифту під зміст і форму носія. Для цього в методиці передбачені спеціальні практичні завдання – розробка ескізів шрифтів, композиційне розташування написів, експериментування з різними стилями літер. Причому майбутні вчителі працюють як на папері, так й у спеціальних програмах. Сьогодні є значна кількість сервісів та онлайн-інструментів, які надають можливість створювати графічні елементи, як-от Fontforge, Vectr, Font Squirrel, Vista Create, Gimp та інші. Завдяки їм у студентів є можливість створювати різноманітні шрифти, від простих до складних, за власним баченням.

Застосування зазначених методичних підходів у вивченні каліграфії позитивно впливає на професійне становлення педагога. Як показано в дослідженні Т. Агеєнко та колег, належна

каліграфічна підготовка майбутнього вчителя суттєво підвищує якість його педагогічної діяльності [9]. Так, приватна методика (на прикладі навчання каліграфії) ілюструє, як правильно спроектований методичний складник художньо-графічної підготовки позитивно впливає на формування фахових компетентностей педагогів.

У результаті проведеного аналізу визначено ключові елементи методичного складника художньо-графічної підготовки здобувачів вищої освіти. По-перше, підтверджено необхідність забезпечення наскрізності художньо-графічної підготовки в навчальних планах: від базових курсів до спеціалізованих дисциплін, із поступовим ускладненням змісту. Такий принцип дає змогу сформувати міцну основу та поступово нарощувати майстерність студентів, що узгоджується з поетапною моделлю навчання «від знань – до творчості» [7]. По-друге, встановлено, що ефективність підготовки значно підвищується за умови використання активних методів та проєктно-орієнтованих технологій, які спонукають студентів до творчої діяльності. Залучення майбутніх учителів до реальних творчих проєктів (дизайн освітніх матеріалів, оформлення шкільного середовища, проведення майстеркласів для учнів) сприяє набуттю ними практичного досвіду й упевненості у власних художніх уміннях. По-третє, аналіз показав важливість інтеграції різних компонентів художньо-графічної підготовки – академічного рисунка, живопису, графічного дизайну, шрифтової майстерності – у цілісний освітній процес. Взаємозв'язок між цими компонентами забезпечує комплексний розвиток компетентностей. Наприклад, опанування основ академічного рисунку покращує результати в комп'ютерній графіці (через розуміння форми і пропорцій), а вивчення каліграфії збагачує загальну графічну культуру студента. Такий інтегрований підхід відповідає ідеї комплексного навчання мистецтва, висунутої в попередніх дослідженнях [8], і довів свою ефективність у практиці підготовки.

Обговорюючи результати, варто зазначити, що важливою умовою успішності художньо-графічної підготовки є створення в закладі освіти творчого навчального середовища. Ідеться про систему мотивації студентів до художньої діяльності, підтримку їхніх творчих ініціатив, наявність матеріально-технічної бази (художні майстерні, комп'ютерні класи з графічними редакторами, виставкові простори для презентації студентських робіт). Без належного методичного та матеріального забезпечення навіть найкращі програми можуть не дати очікуваного результату. Тому методична складова має містити рекомендації щодо облаштування освітнього простору, позааудиторної роботи (гуртки, конкурси, пленери) і співпраці з мистецькими інституціями.

Порівняння з досвідом зарубіжних педагогічних практик показує, що українська система художньо-графічної підготовки рухається в руслі світових тенденцій, проте потребує інтенсифікації деяких напрямів. Наприклад, у багатьох країнах Європи значну увагу приділяють медіамистецтву та цифровому мистецтву в підготовці вчителів, тоді як у наших програмах ці аспекти лише починають розвиватися. Тож результати аналізу підтверджують необхідність оновлення змісту підготовки з урахуванням новітніх технологій і методик.

Загалом, методичний складник художньо-графічної підготовки є тим каркасом, на якому будується розвиток професійних якостей майбутнього педагога-художника або вчителя технологій. Чітке визначення її елементів та впровадження сучасних підходів забезпечує підвищення рівня підготовленості випускників, що, своєю чергою, позитивно позначається на якості мистецької освіти в закладах загальної середньої освіти.

Висновки. У процесі дослідження узагальнено, що методичний складник є визначальним чинником ефективності художньо-графічної підготовки здобувачів вищої освіти. До структури цього складника входять: змістове наповнення навчальних дисциплін (від теорії мистецтва до практичних творчих завдань), система методів і прийомів навчання (традиційних та інноваційних, інтерактивних, проєктних), педагогічні технології та засоби (зокрема, цифрові), а також дидактичні умови організації навчального процесу. Встановлено, що комплексне й послідовне

поєднання цих компонентів сприяє формуванню в студентів високого рівня художньо-графічних умінь, творчого мислення та готовності до професійної діяльності.

Актуальність удосконалення методичного складника зумовлена запитами сучасної освіти на творчих, компетентних педагогів. Сьогодні недостатньо навчити студентів окремих технік – необхідно виховувати в них цілісну художньо-естетичну компетентність і здатність застосовувати її в різних педагогічних ситуаціях. Для цього варто впроваджувати в освітній процес інтегровані курси, збільшувати обсяг практико орієнтованих завдань, використовувати між-дисциплінарні зв'язки. Перспективними напрямками подальших досліджень є розробка конкретних методичних рекомендацій для викладачів щодо впровадження проєктних та інформаційних технологій у викладання художньо-графічних дисциплін, а також експериментальна перевірка запропонованих підходів у різних закладах вищої освіти.

Очікується, що реалізація висновків цього дослідження в педагогічній практиці сприятиме підготовці нового покоління педагогів, здатних ефективно поєднувати традиції академічної художньої освіти з інноваційними методами навчання. Це, своєю чергою, забезпечить підвищення якості освіти на всіх рівнях та формуватиме в молоді високий рівень культурної та художньо-графічної компетентності.

Література:

1. Бойчук В. М. Необхідність художньої освіти як методологічної основи художньо-графічної підготовки майбутніх учителів технологій. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2015. Вип. 42. С. 163–167.
2. Бойчук В. М. Теоретичні і методичні основи художньо-графічної підготовки майбутнього вчителя технологій : автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Вінниця, 2017. 40 с.
3. Карпенко Н. А. Психологія творчості. Львів : ЛьвДУВС, 2016. 155 с.
4. Орлов В. Ф. Професійне становлення вчителів мистецьких дисциплін : монографія / за заг. ред. І. А. Зязюна. Київ : Наукова думка, 2003. 262 с.
5. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : навч. посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2005. 358 с.
6. Твердохлібова Я. М. Дидактичні умови художньо-графічної підготовки вчителів образотворчого мистецтва. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*. 2014. № 9. С. 252–266.
7. Твердохлібова Я. М. Методика художньо-графічної підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Одеса, 2018. 251 с.
8. Туманов І. М. Рисунок, живопис, скульптура: теоретико-методологічні основи комплексного навчання : навч. посібник. Львів : Аверс, 2010. 272 с.
9. Ageyenko T., Korsikova K., Nikulenko S. The significance of calligraphy training for the future teacher in the context of art and graphic competence. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2023. № 5(56). С. 29–33.
10. Fursykova T., Chystiakova L., Shlianachak S., Kravchenko O., Kuris Y. Inteligencia artificial y nuevas formas de gobierno en la era digital: Artificial intelligence and new forms of governance in the digital age. *Cuestiones Políticas*. 2023. 41(76), p. 528–539. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4176.31>
11. Gordon J., Halász G., Krawczyk M., Lener T., Michel A. et al. Key competences in Europe: opening doors for lifelong learners across the school curriculum and teacher education. Warsaw: CASE, 2009. (Case Network Reports No. 87). 328 p. 6

References:

1. Boichuk, V. M. (2015). Neobkhdnist' khudozhn'oyi osvity yak metodolohichnoyi osnovy khudozhno-hrafichnoyi pidhotovky maybutnikh uchyteliv tekhnolohiy [The necessity of art education as a methodological basis for the artistic and graphic training of future technology teachers]. *Suchasni informatsiini tekhnolohii ta innovatsiini metodyky navchannia v pidhotovtsi fakhivtsiv: metodolohiia, teoriia, dosvid, problemy*, 42, 163–167 [in Ukrainian].
2. Boichuk, V. M. (2017). Teoretychni i metodychni osnovy khudozhno-hrafichnoyi pidhotovky maybutn'oho vchytelia tekhnolohiy [Theoretical and methodological foundations of artistic and graphic training of the future technology teacher]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Vnnytsia. 40 p. [in Ukrainian].

3. Karpenko, N. A. (2016). *Psykhologhiia tvorchosti [Psychology of creativity]*. Lviv: Lviv State University of Internal Affairs. 155 p. [in Ukrainian].
4. Orlov, V. F. (2003). *Profesiine stanovlennia vchyteliv mystetskykh dystsyplin [Professional formation of teachers of artistic disciplines]*. In I. A. Ziaziun (Ed.), Monograph. Kyiv: Naukova dumka. 262 p. [in Ukrainian].
5. Rudnytska, O. P. (2005). *Pedahohika: zahal'na ta mystets'ka [Pedagogy: General and Artistic]*. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan. 358 p. [in Ukrainian].
6. Tverdokhlibova, Ya. M. (2014). *Dydaktychni umovy khudozhno-hrafichnoyi pidhotovky vchyteliv obrazotvorchoho mystetstva [Didactic conditions of artistic and graphic training of fine arts teachers]*. *Mystets'ka osvita: zmist, tekhnolohiyi, menedzhment*, 9, 252–266 [in Ukrainian].
7. Tverdokhlibova, Ya. M. (2018). *Metodyka khudozhno-hrafichnoyi pidhotovky maybutn'oho vchytelia obrazotvorchoho mystetstva [Methodology of artistic and graphic training of the future fine arts teacher]*. *Candidate's thesis*. Odesa. 251 p. [in Ukrainian].
8. Tumanov, I. M. (2010). *Rysunok, zhivopys, skul'ptura: teoretyko-metodolohichni osnovy kompleksnoho navchannia [Drawing, painting, sculpture: theoretical and methodological foundations of comprehensive training]*. Lviv: Avers. 272 p. [in Ukrainian].
9. Ageyenko, T., Korsikova, K., & Nikulenko, S. (2023). The significance of calligraphy training for the future teacher in the context of art and graphic competence. *ScienceRise: Pedagogical Education*, 5(56), 29–33. [in English].
10. Fursykova, T., Chystiakova, L., Shlianchak, S., Kravchenko, O., & Kuris, Y. (2023). Inteligencia artificial y nuevas formas de gobierno en la era digital: Artificial intelligence and new forms of governance in the digital age. *Cuestiones Políticas*, 41(76), 528–539. <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4176.31> [in Spanish].
11. Gordon, J., Halász, G., Krawczyk, M., Lener, T., & Michel, A., et al. (2009). *Key competences in Europe: Opening doors for lifelong learners across the school curriculum and teacher education*. Warsaw: CASE. (Case Network Reports No. 87). 328 p. [in English].